

Simone Meriggi

Történeti-politikai tanulmány az olasz szélsőjobboldalról
a II. világháborútól napjainkig

I. A kutatás előzményei és az alapforrása

A szélsőjobboldalról és általában az olasz jobboldalról szóló tanulmányok a '80-as évek elejéig gyakorlatilag eléggé jelentéktelenek voltak. Kivételt képeztek Roberto Chiarini és Giorgio Galli művei¹, valamint az újságírásban néhány igen elfogult cikksorozat, illetve ugyanennyi propagandisztikus mű. Tanulmányunkhoz autentikus anyagokból merítettünk: folyóiratokból, levéltári dokumentumokból, újságokból és különböző korszakokról, illetve olyan neves politológusok műveiről szóló tanulmányokból, mint a már említett Chiarini és Gallin kívül, Piero Ignazi és Marco Tarchi tudományos írásai².

A felhasznált művek, ha korlátozott formában is, de megmutatják a következőket: Ignazi műveiben például azt, hogy mily kevésbé ismerik a neofasiszta mentalitást, illetve, Tarchi műveiben viszont azt, hogy abban eltúlzott az emlékiratszerzői szemléletmód. A terrorizmussal kapcsolatban álló jobboldal álláspontjára Franco Ferraresi és Giorgio Cingolani művei a hivatkozási pontok. Két magyar nyelvű cikkből is merítettünk: egyik a már említett, a *Movimento Sociale Italiano*-hoz tartozó Chiarinié, a másik pedig Szabó Tibor cikke az olasz szélsőjobboldali radikális mozgalmakról.

A történelmi jellegű műveken túl, elengedhetetlen, és ilyen vonatkozású volt még, két másik műtípus is: az egyik egy általános jellegű, mely vizsgálja a kapcsolatot a jobboldal, a demokrácia és a fasizmus között, és amelynek referenciával rendelkező szerzői Ernesto Galli della Loggia, Renzo De Felice és Nicola Rao voltak. De ahhoz, hogy

¹ Például: Chiarini Roberto, *Destra italiana. Dall'unità italiana a Alleanza Nazionale*, Venezia, Marsilio, 1995; *A Movimento Sociale Italiano. Történeti áttekintés*, in AA.VV., *Jobboldali radikalizmusok tegnap és ma*. Budapest, Napvilág kiado, 1998. Galli Giorgio, *La destra in Italia*, Milano, Gammalibri, 1983.

² Fontosabb műveik közül említsük meg a következőket: Ignazi Piero, *Il polo escluso*, Bologna, Il Mulino, 1989 ; *Postfascisti?*, Bologna, Il Mulino, 1994. Tarchi Marco, *Dal Msi ad An*, Bologna, Il Mulino, 1997. Az olasz nyelvű disszertáció végén egy hosszabb bibliográfia található a témáról.

az ideológiai nyomásokat, néhány választásnak az okát, a neofasiszták és általában az olyan embernek a filozófiáját is megértjük, aki a jobboldalt választotta politikai- és életfelfogásként, illetve a jobboldal kulturális nézőpontjait, szükség volt különböző szerzők tanulmányozására, mint például: Adriano Romualdi, Pino Romualdi, Julius Evola, Marcello Veneziani, Adalberto Baldoni, Giampaolo Pansa és Giorgio Pisanò.

II. A kutatómunka kifejtése és eredményei

Az itt bemutatásra kerülő munka az olasz politikai jobboldalt, elsősorban is a *Movimento Sociale Italiano*-t történetileg és politikailag tanulmányozza a II. világháború végétől napjainkig.

Az elemzés közvetlenül azzal indul, ami a történelmi fasizmusból fennmaradt, amelyet az utolsó elszánt hívek képviseltek. A tanulmány kimutatja, hogy ezeknek az ex-fasisztáknak elsősorban az volt a céljuk, hogy visszaszerezzék az utolsó ütközetkor elszenvedett vereség alkalmával elvesztett hatalmukat. Titkos szervezetek jönnek létre, melyek, ha korlátozott eredménnyel is, de erőszakkal próbálnak érvényesülni a politikai és társadalmi életben. Néhány dokumentumból az is világossá válik, hogy pénzügyi szempontból, és a különböző bizonyítékok ellenére, az ilyen szervezetek tagjainak hogyan volt az új, köztársasági kormány alatt hozzáférésük a fasizmus leple alatt nyitott bankszámlákhoz. Rövid idő lefolyása alatt és néhány kudarcba fulladt próbálkozás után az ex-fasisztáknak sikerül egy egységes párt: a *Movimento Sociale Italiano (Olasz Szociális Mozgalom)* alatt újjászerveződniük. Azt mondják maguk is, hogy különféle próbálkozások voltak arra, hogy egységes “tető” alá szerveződjének.

Ekkor a fasiszta érzelmű terrorszervezetek egy mozgalmakhoz és pártokhoz való csatlakozási stratégiát követtek; amelynek egyik példáját a Guglielmo Giannini *Qualunquista* nevű pártja jelképezi. Maguk a fasiszták, néhány volt-republikánusok által írt beszámolóban, mint például Mario Tedeschiében is, leírják a dolgok ezen állását, és a két alkalmazott módszert, az erőszakot és a legális utat, amelyeket úgy mutatnak be, mint a fasizmus bukása után született új politikai rendszerre való reagálás normális eszközét. De a demokrácia iránti csekély fogékonyságuk, és az ex-fasiszták törekvései kényszerítették őket az új párt létrehozására.

A *Movimento Sociale Italiano* 1946 decemberében különleges légkörben születik meg, amikor is ily módon (ahogyan majd az 1948-as új olasz alkotmány jobban meg is világítja) tilos volt a fasiszta ihletésű erők bármilyen újraszerveződése. A neofasiszták

mégis jelöltlistákat tudtak állítani majdnem egész Olaszország területén; és a választásokból, melyeket a neofasiszták fontos időszaknak tekintenek, bizonyos siker születik. Kezdetől fogva kirajzolódik viszont a háború utáni Olaszországban egy határozott területi felosztás: hol a nagyobb és hol a kisebb mértékű a neofasiszta jelenlét és befolyásoló-képesség az országban. Nyilvánvaló, hogy e tekintetben előnyben van Dél-Olaszország és szórványosan néhány északi terület, ahol az ex-fasiszták támogatókat tudtak szerezni maguknak.

Az elemzett dokumentumokból pedig kitűnik számunkra, hogy a *Movimento Sociale Italiano* "eredendő bűnnel" születik, mely egész fennállása során végigkíséri. Követi a legutóbbi, a republikánus korszak elveit, melyek egy szocialista színezetű kiáltványban, a Puntini di Veroná-ban (Veronai Pontok) vannak összefoglalva, de valójában a régi politikai rendszerrel rokonszenvezők köréből szerez támogatókat, és azokról a területekről, ahová az Olasz Szociális Köztársaság nem jutott el, tehát délről.

Az első hivatalos dokumentumok is beszámolnak erről a területfelosztásról. Ezzel a kezdetektől egy ideológiai szakadék képződik, amely majd a különböző neofasiszta társaságokat fogja jellemezni. Ideológiai szempontból a legnagyobb kulturális kapcsolódási pontot, amelyben minden neofasiszta ellentmondás megmutatkozik, a tradicionalista irányzat egyik filozófusa, *Julius Evola* képviseli. Evola egy arisztokratikus típusú politikai társadalmat javasol, csak az elitek számára, viszont a fasizmusról kritikus (de egy elfogadó közegbe helyezendő) állásfoglalást fogalmaz meg, mivel az populista-, nem pedig elitmozgalom. Végül is spirituális, és nem pedig biológiai alapon Julius Evola elérkezik egy fajelméleti definícióhoz. Evola legfőbb tanítványa Pino Rauti, aki a *Movimento Sociale Italiano* leginkább "szociális" és legforradalmibb embere, aki folyamatosan erős ellentétben állt a pártnak az olasz politikai rendszerbe való beillesztésével.

A *Movimento Sociale Italiano* első hivatalos dokumentumaiból tökéletesen megfigyelhető ez a kettősség. Sajtószabadságot akarnak, és újra kapcsolatba kerülni a történelmi fasizmusra jellemző gazdasági rendszerrel, az érdekvédelemmel. Ez a gazdasági rendszer a fasizmusból indul ki, és végigkíséri azt elvként 1995-ig, magának a *Movimento Sociale Italiano*-nak a végéig, amit folyamatosan, a párt minden kongresszusán újra és újra előterjesztenek.

Kutatásunk tehát arra irányult, hogy a jobboldali politika területének szinte minden folyóiratát és kiadványát felleljük. Ennek során arra a megállapításra jutottunk, hogy a párt történetében nagyon is jelentős lehetett a kiadói tevékenység a ritkán aláírt cikkekkkel.

Mindez a munka gyakran ismeretlen maradt a nagyközönség előtt, mivel ennek a politikai területnek mindig komoly korlátai voltak a terjesztésben. Ezen kívül hangsúlyoznunk kell még, hogy mindig erősen elhallgatták, ahogyan a nagy kiadók és általában a tömegkommunikációs eszközök, a neofasiszta terület íróinak publikációit, és magát a *Movimento Sociale Italiano*-t, bár voltak saját megválasztott képviselői a parlamentben, kirekesztették és kizárták az alkotmányosság színteréről. Ezen problematika körül komoly vita fejlődött ki a szakirodalomban. A jobboldal műveltségében, korlátai ellenére, melyek gyakran antidemokratikus arculatának voltak köszönhetőek, szinte Evolát is felülmúlva, nagy kulturális műveltséggel rendelkező szerzők és gondolkodók is ki tudtak emelkedni. Közülük megemlíthetjük Adriano Romualdit és Marcello Venezianit. Az 1980-as évek elejétől kezdve szinte még ma is visszatér (majdnem ciklikus módon) néhány napilapban a jobboldali műveltségről szóló vita, olykor vitatkozó máskor nyílt szembenállást kifejező teóriákkal együtt.

Az 1980-as évek elejétől, egyidőben a Franciaországban Alain De Benoist *Nouvelle Droite*-jének (*Új Jobboldal*) megszületésével, Olaszországban is a jobboldal egy része új utak felé irányulva próbálkozik a fasizmus meghaladásával, és ideológiailag is felkínálja magát, mint új kapcsolódási pontot. Kutatásaink során megfigyeltük, hogy ezek a kísérletek, előbb a *Democrazia Nazionale* (*Nemzeti Demokrácia*), utána pedig a *Nuova Destra* (*Új Jobboldal*) igazából nem megtagadni szándékozták a fasizmust, és elismerve annak hibáit, távolságot tartani tőle, hanem továbbhaladni, és valamiféle lezárt dolognak tekinteni a történelmi fasizmust, azonban azt emiatt még nem szándékoztak elítélni. Sok évet kellett még arra várni, hogy egy igazi távolságtartást lássunk részükről, és a fasizmusnak "köszönhető" borzalmak megfelelő elítélését tapasztalhassuk részükről is.

A kutatás egy újabb szempontja volt elmélyülni a párt felépítésének tanulmányozásában. A vezető osztályon kívül ott találjuk a fiatalok szervezeteit (a *Giovane Italia*-t, a *Fronte della Gioventù*-t és az *Azione Giovani*-t), az egyetemi szervezetet (a *Fronte Universitario Azione Nazionale*-t). Ezek a szervezetek, amelyeket választási időszakban segítségként használtak fel, gyakran felvállalták a pártot bíráló pozíciókat, és emiatt nem egyszer, a pártvezetőség segítségével, erősen átalakították őket. A vezetőség szilárdságát mutatja, hogy ezek a szervezetek, habár szerves részét képezik a *Movimento Sociale Italiano*-nak, mégis szembeszállnak vele. A párt vezetőségében történt generációváltás gyakorlatilag jelentéktelen volt, és majdnem mindig ugyanazokat a vezető szerveket hozták létre ugyanazokból a személyekből. Lényegében *Arturo Micheli*, *Augusto De Marsanich* és *Giorgio Almirante* irányította a pártot majdnem egész fennállása

alatt. A párt országos helyzetét perifériális helyzete is jól tükrözte: a számos csoportot és szövetséget, ha nem feleltek meg tökéletesen a központi rendelkezéseknek, alávetették a pártvezetőségnek, és egy bizalmi embert rendeltek ki hozzájuk felelősként. Belső ideológiai irányvonalak mindig jellemezték a pártot, amely így több részre oszlott. Voltak, akik az Olasz Szociális Köztársaságot követték, voltak olyanok, akik a korábbi évek fasiszmus-uralmát helyeselték, és voltak olyanok, mint például Pino Rauti, akik a szélsőjobboldal álláspontjai felé akarták a pártot elmozdítani.

Ez utóbbi, Pino Rauti, egy szervezet, az *Ordine Nuovo* (*Új Rend*) megalapítója is volt, amely az idő múlásával, habár hivatalosan Tanulmányi Központként alakult meg, egyre több rendbontó jellemvonást öltött magára. Az *Ordine Nuovo* egy belsőleg erősen megosztott közegben születik meg, amely az évek folyamán majd újra megjelenik magában a *Movimento Sociale Italiano*-ban. Rauti a saját mozgalmát a párt szerves részeként fogja fel, miközben próbál, főként ideológiai szinten, olyan vezetőket kinevezni, akik időben akadályozni tudják Arturo Michelini politikáját, aki a *Movimento Sociale Italiano*-t igyekszik beilleszteni az olasz politikai életbe. De Michelinit az '56-os kongresszus titkárrá nevezi ki, ami Rautit arra kényszeríti, hogy elhagyja a pártot, és természetesen a csoportját is. Majd idővel Rauti úgy dönt, hogy újra belép a pártba, de ő sohasem mondta ki az *Ordine Nuovo*-ról, míg a törvény nem rendelte el annak feloszlását, hogy az az illegalitás útjára lépett.

Michelini politikájához visszatérve, a kutatómunka során megfigyeltük, hogyan próbálta a pártot az olasz politikai közegbe való beillesztés felé irányítani (*politica di inserimento*). A *Movimento Sociale Italiano*-nak minden olasz választási fordulón sikerült megválasztatnia a saját jelöltjeit, és így parlamenti képvisellel is rendelkezett. Viszont a törvényes képviselő ellenére sem sikerült szövetséget kötnie egyetlen párttal sem, kivéve a Monarchista Pártot. Mindenesetre a párt emiatt is feldarabolódik, miközben a Monarchista pártban a Savoiaiak embereit látják, akiket, főleg a republikánusok, árulóknak tartottak. Az viszont a *Movimento Sociale Italiano* ellenére is, próbálja magát elfogadtatni, főként a legnagyobb olasz párttal, a Kereszténydemokrata Párttal. Számos esetben a neofasiszta szavazatok a köztársasági elnökválasztásokra szolgáltak vagy arra, hogy elnyerjék a koalíciós kormányok bizalmát. A döntő pillanatot, amely a párt számára alapvetően eliminálja a kormányzati kilátásokat, a genovai eseményekben lelhetjük fel. A liguriai székhelyen a neofasiszta vezetők meg akarták tartatni a VI. pártkongresszust. A város kiválasztása teljes mértékben alkalmatlan volt, még elevenen élt ott a náci-fasiszták öldökléseinek emléke, és a Kereszténydemokrata Párt pusztai politikai szempontból is

neheztelt, mivel a neofasiszta városi tanácsosok a helyi önkormányzati bizottság bukását támogatták. Annak ellenére, hogy a dokumentumokból kiderül, hogy eleve felkészítették a neofasisztákat arra, hogy elálljanak Genova kongresszusi székhelyként való kiválasztásától, a neofasiszták nem akarták az ülésüket áthelyezni. A következő napokban éles viták folytak, melyek áterjednek más olasz városokra is, olyannyira, hogy azok néhány tüntető halálához is vezettek.

Amintore Fanfani miniszterelnök ekkor állapítja majd meg, hogy a háború vége óta a kommunista fenyegetésen kívül első alkalommal látszott valóságosnak a fasizmushoz való visszatérés. Fanfani lassan a baloldal felé tekintget, így teremt talajt azoknak a Kommunista Párttal való együttműködéseknek, amelyek tetőpontjukat majd Aldo Moro politikájával éri el. A demokráciához való közelítés politikája (*politica di inserimento*), mely úgy tűnt, gyümölcsöző lesz, valamelyest egyesítette a neofasiszta párt különböző részeit, de a párt a tragikus genovai események után újra részekre oszlott.

A '60-as évek elején új mozgalmak jönnek létre, amelyek alternatív megoldásként kínálóznak a *Movimento Sociale Italiano*-ra, úgy, mint a Randolfo Pacciardi-féle *Nuova Repubblica* (*Új Köztársaság*), amelynek sikerül felkeltenie az érdeklődést mind a bal-, mind a jobboldalon. Vezető szerveiben olyan jelentős műveltségű személyiségeket találunk, mint Raffaele Cadorna, Mario Vinciguerra vagy Giano Accame. De a *Nuova Repubblica*-n (*Új Köztársaság*) kívül, amelynek a történelmi fasizmussal igazán nem volt érintkezési pontja, más csoportok is létrejöttek, mint például a *Terza Posizione*, a *Costruiamo l'Azione* vagy az *Avanguardia Nazionale*. Ezek a mozgalmak ideológiailag kötődtek a fasizmushoz és részben a náciizmushoz is.

Ami a Stefano delle Chiaie alapította Avanguardia Nazionale-t illeti, az 1960. április 25-én, a fasizmus bukásának napján alakult meg, mert ez a folytonosság jeléül akart szolgálni azok számára, akik elvesztették a háborút. Programszinten, a dokumentumokból ez is kiderül, az érdekvédelmet az előnyben részesített gazdasági módszer jelentette; geopolitikai szempontból pedig egy olyan Európai Közösség létrehozását követelték, mely katonai erőként is szolgált. A szimbólumok és a magatartások szempontjából, az állásfoglalás, amelyre minden párttagot köteleztek, a náci németekét utánozta.

Ezeken a nosztalgikus és igen veszélyes megnyilvánulásokon túl, az olasz jobboldal hasznos kulturális kifejezéseket is fel tudott mutatni a hagyományos politikai terveken kívül, melynek egyik példája a *cabaret* műfaja. Az 1965-ben Rómában létrejött színtársulat, az *Il Bagaglino* kabaré-előadásokat kínált, amelyekben dalokat, monológokat és rövid, politikai szatíra- és jelmezes jeleneteket egyesítettek. A kezdeményezők és

alapítók között találjuk Gianfranco Finaldit, Pier Francesco Pingitorét és Piero Palumbót, Raffaello Della Bonát, Mario Castellaccit és Dimitri Gribanovskit. A társulatot Oreste Lionello, Pino Caruso, Gabriella Gazzolo és Claudia Caminito alapította. Később hozzájuk csatlakozik Tony Cucchiara, Nelly Fioramonti, Gabriella Ferri, Leo Valeriano. Neofasiszta körökben ez utóbbit különösen nagyrabecsülik olyan dalai miatt, mint amilyen például a *Movimento Sociale Italiano Nemzeti Önkénteseinek* himnusza, a *Bella Bambina (Szép Kislány)*, vagy más dalok, úgy, mint a magyarországi felkelésről szóló *Budapest*, vagy a *Berlino (Berlin)*. Tagjai közé tartozik még Pat Starke, Tony Santagata, Franco Cremonini, Roberto Murolo, Bruno Lauzi, Lino Toffolo, Arnoldo Foà, Pippo Franco, Lando Fiorini, és sokan mások.

Az *Il Bagaglino* előadásai nagy közönségsikert aratnak, felülmúlva ezzel az alapítók várakozásait, és egyrésztől igazolják a jobboldal bizonyos műveltségi kreativitását is. Főként pedig azt, hogy művészi és kulturális környezetben is szükség van a kormánypártokétól eltérő vélemények meghallgatására.

1967-ben az *Il Bagaglino* alapító törzse feloszlik, és Luciano Cirri egy új *kabarét* nyit *Giardino dei Supplizi (Gyötrelmek Kertje)* néven Rómában, a Rondanini téren. Az első fellépés alkalmával Oreste Lionello, Anna Mazzamauro és Gianfranco Funari szerepel. Ami az *Il Bagaglinotól* való különbözőségeket illeti, megemlíthetjük az egymásétól eltérő szatírai alapokat: ezek az *Il Bagaglino* esetében sokkal mérsékeltebbek, a *Giardino dei Supplizinél* viszont sokkal durvábbak voltak, és határozottan a szélsőjobboldal megnyerése felé irányultak.

Az 1960-as évek derekán a színészek közül sokan, sikereik elérése után úgy döntöttek, hogy más utakra lépnek, és felbontják azt a szerződést, amely a jobboldali kabarékhoz kötötte őket. A *Margaréta Szalonban* csak az *Il Bagaglino* tart továbbra is előadásokat, majd az 1990-es évek alatt kiemelkedő sikerekre tettek szert a tévéképernyőkön.

A szatíra, a kabaré a jobboldal pozitív és céltudatos pillanatát mutatja be. Az 1968-as év elérkeztével azonban újra jelentkeznek a jobboldalon belüli megoszlások, gyakorlati síkon pedig az erőszak. A *Movimento Sociale Italiano* elszigetelt volt, és így nem volt képes megérteni, mi történik az új generációkkal, és mekkora horderejű is a diákmozgalom. Abban az időszakban a neofasiszta ifjúsági szervezeteket erőteljesen legyengítették a szomorú véres események, és az a kevésbé "forradalmi", radikális politika, amit a titkár, Micheline folytatott.

A "Prágai tavasz" (*Primavera di Praga*) alatt a neofasiszták újból megpróbálják feléleszteni a kommunistaellenes érzést a választásra jogosultakban. Ekkor a *Movimento Sociale Italiano* próbál úgy feltűnni, mint kommunistaellenes, de olyan konzervatív rendpárt, amely fellép minden, a neofasiszta ifjúsági szervezetek és a szélsőbaloldali pártok szervezetei között lehetséges egyezségekkel szemben. Ezért Massimo Anderson (*Raggruppamento Giovanile*), Pietro Cerullo (*Giovane Italia*) és Cesare Mantovani (*Fronte Universitario Azione Nazionale*), az ifjúsági szervezetek legfőbb vezetői nyilvánvalóan nehéz helyzetben kerültek a viszály, a tüntetések kirobbanásakor.

Mantovani, az egyetemisták képviselője, veti fel a legnagyobb problémát. Számos egyetemen a jobboldali hallgatók főszereplői a megszállásoknak, más egyetemeken pedig részt vesznek a szélsőbaloldali fiatalok hirdette összejöveteleken. Így megjegyezhetjük, hogy az egyetemi ifjúság tudott találni megállapodási pontot, főként, mert a viszály oka szerintük a kormány volt, amelyet viszont az effajta együttműködés igencsak megfélemlített.

A neofasiszta jobboldal politikai szemlélete szerint a *Fronte Universitario Azione Nazionale* álláspontja túlságosan forradalmi volt, hiszen kiterjedt az egyetem teljes autonómiájára, a tudományos fokozatok legális értékének eltörlésére, az államvizsgák módosítására, hogy azok további képesítésre jogosítsanak, az egyetemi hallgatók egyenlő rangú, tagként való részvételére a tanszékek irányításában. A neofasiszta vezetőket azonban leginkább az egyetemi épületek megszállása aggasztotta.

A fővárosban az erős belső megosztottságok nemcsak a pártot, hanem az ifjúsági szervezeteket is elérték, kettészakadt az egyetemi szervezet, és az ellenzéki csoport, amely a viszály, a feszültségkeltés útján kívánt továbbhaladni, megalapította a *Nuova Caravellát*. Ez a mozgalom a *Giovane Italia*-val együtt aktívan részt vett az 1968-as mozgalmakban, az egységes diáktüntetésekben és a tanszékek megszállásában, kiprovokálva a reakcióját az MSI vezetőségnek, amelyet erősen megfélemlített a radikális neofasiszta szervezetek fiataljait egyesítő *Avanguardia Nazionale* jelenléte.

De a dokumentumokból kiderül a neofasiszta politika egy jellegzetes és nyugtalanító vonása is: mivel a *Movimento Sociale Italiano* fél, hogy bizonyos csoportok belesznek az erőszak örvényébe, nem meggyőzően és politikai szinten válaszol, hanem a szélsőségesek szintjére süllyed le. Ez akkor történik meg, amikor a párt titkára, Arturo Micheli a *Nemzeti Önkéntesekhez (Volontari Nazionali)*, a *Movimento Sociale Italiano* rendfenntartóihoz fordul, akiknek a módszerei megdöbbentően hasonlítanak a fasiszta rohamosztagosokhoz, és feladatul tűzi ki nekik, hogy induljanak az egyetem felé

"elüldözni a kommunistákat", bár jól tudja, hogy a jobboldali fiatalok is elfoglalták az egyetemeket.

A neofasiszta párt ezzel súlyos politikai és szemléletbeli hiányosságot okoz, és sok fiatal ideológiai félreértését okozza azzal, hogy sokukat eltávolítja a pártból, és még szélsőségesebb irányzatokhoz, helyzetekhez kényszeríti őket, amelyek gyakran fegyveres harcokkal végződnek.

A párton belüli helyzet megváltozni látszik *Giorgio Almirante* titkárrá történt újbóli kinevezése után. Az új titkár igyekszik új kulturális-ideológiai irányvonalat kitűzni a *Movimento Sociale Italiano* számára.

A korszak folyóiratai leírják a párt arculatváltását, a „bunkósbot”-osból a „zakó”-s szemléletűvé való átalakulását. Az 1970-es években egymást váltják a lázadásokkal szembeni fellépések, mint például a reggio calabriai tüntetés, élén Francesco Francoval. Ekkor születnek meg azok a szlogeneknek is, amelyek évekig a többé-kevésbé a szélsőséges jobboldal jelszavai lesznek.

Almirante választási szempontból kitűnő eredményeket ért el, mint például az 1972-es helyhatósági választásokon, amikor is a *Movimento Sociale Italiano* országos szinten a szavazatok 13%-át szerezte meg. Azokban az években bontakozik ki az új, a centrum felé orientálódó, de továbbra is neofasiszta párt, amely többé már nem az elitek referenciapártja, hanem egy erős, (talán különösnek tűnik) munkásosztály alapú párt.

Ebben a közegben születik meg a monarchista pártnak (*Partito di Unità Monarchica*) és a *Movimento Sociale Italiano*-nak az egyesüléséből a *Destra Nazionale* (*Nemzeti Jobboldal*) kísérlete. Ebben az esetben ugyanis kísérletet tesznek arra, hogy egy neofasiszta pártot megbízható, hiteles párttá átalakítsanak, amelyre a Kereszténydemokrácia úgy tekinthet, mint lehetséges szövetségesére. Még ez alkalommal is csupán csak felszínes próbálkozásról van szó, és most is a neofasiszta ideológia a vonatkoztatási pont.

A neofasiszta politika bizonytalankodása, amelyről tanulmányunkban hosszabban írunk, az 1960-as években érkezik el legveszélyesebb pillanatához. Szembe kell néznie azzal a képpel, amelyet a párt próbált kialakítani magáról: a mérsékelt párt-képpel. Ugyanis 1973-ban az egyik jelentős neofasiszta vezető, Franco Servello által vezetett neofasiszta tüntetés alatt bombát dobnak a rendőrökre, halálát okozva ezzel egyiküknek. Ezután következik a Mattei fivérek halála, egy neofasiszta tanuló, Mikis Mantakas meggyilkolása, és annak megbosszulása. A *Movimento Sociale Italiano* hozzáállása

nemcsak, hogy nagyon veszélyes, de abszurd is, hiszen néhány vezető arra ösztönözte a párthoz tartozó fiatalokat, hogy egyedül védjék meg magukat.

De a párt vezetői megint alulértékelik azt a légkört, amely a fiatalok környezetében uralkodik. A szélsőséges fiatalok ekkor már különböznek a 1968-ban a térre levonuló idősebb tagtársaiktól, mivelhogy éppen ekkorra már szertefoszlik az a sztereotípa, amit a jobboldal rohamosztagosai képviseltek rövid hajjal és a bőrkabáttal, háromszínű fagyivevése közben. Főként a divatban, az öltözködési szokásokban volt változás: a klasszikus ruházat vagy a fekete bőrkabát többé nem egy hivatalos öltözék, egy különös ismertetőjel. A tereken és a tüntetéseken a mozgalom sok főszereplője többé nem azonosítható egy szempillantás alatt, és nem különböznek többé annyira a baloldali kortársaiktól: a hosszú haj és a farmer többé már nem tabu, az öltöny és nyakkendő helyet engedett a pulóvereknek.

Amit a jobboldal bevezet ekkor, az generációváltás. Olyan, a fasizmus történelmi emlékeitől távol lévő fiatalokról van már szó, akik 1955 után születtek, és akik a történelmi csoportokkal szembeni tiszteletadás minden formájától idegenkednek. Ezenkívül, ellentétben a hagyományosan és kulturálisan is az önkényuralom felé hajló jobboldallal, a *Fronte Universitario Azione Nazionale* és a *Fronte della Gioventù* nagy része nem ünnepli a Pinochet-féle véres hatalomátvételt Chilében, hanem inkább Peronnal és annak igazságosító pártjával rokonszenvez Argentínában.

A politikai szembenállás a fiatalok között az iskolapadokban vagy az egyetemi tanszékek előadótermeiben alakul ki: Rómában az erős jobboldali képvisellel bíró gimnáziumok az *Augusto (Augustus)*, és kisebb mértékben a *Giulio Cesare (Julius Caesar)*. Mímianiban és Castelnouvóban és a többi gimnázium nagy részében a baloldal van többségben. A baloldali tanulók szülei alapítottak egy egyesületet, a *Cogidas*-t, az "antifasiszta szülők védelmi bizottságát", hogy megvédjék gyermekeiket a provokációktól és a rohamosztagos támadásoktól. A kezdeményezés viszont valójában csak a távolságot és a bizalmatlanságot növelte a jobboldali tanulókkal szemben, akik diszkrimináció áldozatainak érezték magukat.

Egy véget nem érő sorozat kezdődik el ezután: a mindennapos erőszak. Minden neofasiszta csoport ellen irányuló támadásra egy ugyanolyan ellenakció a válasz a baloldali politikai ellenséggel szemben. Fiatalok százai találják meg az erőszakban a saját és a közös identitásuk érvényesülésének bizonyítékát, és a bosszút a jobboldali mentalitás elengedhetetlen részének tekintik.

Ugyanebben az időszakban hozza létre Paolo Signorelli a *Lotta Popolare-t* (*Népharc*), amely már nevében is egy határozottabb és nem éppen demokratikus eszközökkel kifejezett ellentét hangulatát idézi. Ez a politikai kezdeményezés rövidéletű, de nyilvánvaló próbálkozás arra, hogy visszahozzák az agresszív jobboldal történelmi szervezeteinek (mint például az *Ordine Nuovo* vagy az *Avanguardia Nazionale*) néhány káderét, azért, hogy a jobboldal új, fiatalos lázadásával egyesítsék őket, és hogy így ismét új radikális mozgalmat alapítsanak.

A fiatalok nagy része mindenesetre még mindig kötődik a neofasiszta csoportokhoz, a *Fronte della Gioventù*-hoz, tehát azokhoz a helyekhez, ahol első saját politikai tapasztalataikat szerezték, ahol először léptek fel támadólag a *Movimento Sociale Italiano* tüntetéseivel szemben, és elfoglalták a más pártoknak fenntartott választási helyeket. A neofasiszta fiatalok különféle bandákba tömörültek, és a körzetüktől elindulva, pusztítást végeztek a római negyedekben.

Az 1977-es év folyamán az általános légkör még jobban megváltozott. Az egyetemeken nem voltak felkészülve a fiatalok tömegének fogadására és képzésére, de a legaggasztóbb dolog az volt, hogy a diploma nem garantálta többé a biztos munkát, és így növekedett az értelmiségi munkanélküliség. A Giulio Andreotti vezette kormány egyetlen kezdeményezése e helyzet orvoslására a *numerus clausus* bevezetése volt néhány egyetemen. Erre kitört a lázadás. A tanulók egész Olaszországban az utcákra, terekre vonultak.

A neofasiszta fiatalok mellett, akik az antidemokratikus tevékenységeket preferálják, a *Movimento Sociale Italiano* Rauti-párti kisebbsége egy másik, ez alkalommal erőszakmentes módszert hoz létre a nem hagyományos eszközzel való politizálásra, a *Campo Hobbit*-ot (a *Hobbit-tábor*).

A *Campo Hobbit* a fiatal jobboldal ünnepe, ami egyfajta válasz a *Parco Lambro*-ra, és a baloldal más ünnepeire, és amely egy háromnapos összejövetel Montesarchioban, egy Benevento tartománybeli kisvárosban. Az összejövetel alatt koncertek, viták, konferenciák követik egymást, miközben falfestmények, gúnyos papírrejkok, és versek próbálják a jobboldal számára a modernizáltabb képet hihetőbbé tenni. Kulturális szempontból, ez próbálkozás arra, hogy szembehelyezzék a "közösség" modelljét a közös identitások válságával, a papi, a vitézi mítoszokat a piaci logika önkényuralmával és a saját gyökerek felfedezését társadalmunk gyökerektől elszakadó és mozgalmi mivoltával. A különféle résztvevő csoportok vitáiból, találkozásaiból, dalaiból és verseiből megmutatkozik a lényeges ellentét is a párttagok között: sokuk mostmár elutasítja az állandó szembenállás és

összeütközés módszerét. Viszont sok esetben a szélsőjobboldaliak szélsőséges szemléletmódja érvényesül, nyilvánvaló az a próbálkozásuk is, hogy erőszakosan tagjaik közé sorolják a radikális választásokra kevésbé hajlandókat is. Ebben az esetben is jelentős a fasiszta vezetők és a jobboldali fiatalok közötti különbség.

Az erőszakos közhangulat az 1980-as évek elejéig elhúzódik majd, és annak az 1980 nyarán, a bolognai állomáson történt véres mészárlás jelenti majd a csúcspontját.

Mindezen évek alatt, a “szélsőséges szembenállók” közti, az állam valamint a jobb- és baloldali szélsőségesek közti összeütközések tovább folytak, amely öldöklések hosszú sorát idézték elő, nemegyszer anélkül, hogy a hatóság elérkezett volna a valódi bűnösök beazonosításáig, és azok (más helyzetekben is), amikor a megbízók és a végrehajtók biztosak is voltak, el tudtak menekülni.

Tanulmányunkból egyértelműen kiderül, hogy ezen erőszakos évekért a *Movimento Sociale Italiano* a felelős. Mind az *Avanguardia Nazionale*, mind az *Ordine Nuovo* törvényrendelet következtében történt betiltása után sok fiatal a neofasiszta párt körébe menekül. A fiatal neofasiszta csoportokon belül vannak olyanok, akik majd pusztító, destruktív csoportokat alapítanak. Ezek között találjuk a fegyveres *Nuclei Armati Rivoluzionari*-t, amely azzal tűnt ki, hogy az összes közül a legvérengzőbb volt, a *Costruiamo l’Azione*-t és a *Terza Posizione*-t. A véres időszak csak a hatóság és a rendőrség hathatós fellépésével fejeződik majd be, valamint magának a társadalomnak a megváltozásával, amely a magánügyekben egyre zárkózottabbá vált.

Kiderült viszont a kutatásainkból, hogy mind a *Movimento Sociale Italiano*-ban, mind az ifjúsági csoportokban elmaradt a puskaporos évek bíráló mérlegelése, vagy annak legalább egy történelmi szemléletű vizsgálata. Ez valószínűleg elkerülte, vagy legalábbis korlátozta volna az ex-terroristák vezette, programjaikban, és néha kivitelezési módszereikben is még a korábbiakat követő mozgalmak kialakulását a 2000-es évek politikai színterén.

Amikor az 1960-as években a terrorizmustól is, legalább látszólagosan, próbálkoztak eltávolodni, a neofasiszták néhány bűncselekmény esetében javasolták a halálbüntetés visszaállítását. Az 1980-as évek tanulmányozása kiderítette, törvényhozó szempontból hogyan tudott a *Movimento Sociale Italiano* három új, nem végrehajtott reformot megszavaztatni az államfő bevonásával. A neofasiszta képviselők kidolgoztak egy elnökrendszerű reformot, amelyben a közvetlen választással megválasztott köztársasági elnök tudta volna kinevezni a végrehajtó hatalmat. A második tervezet érintette volna a Parlamentet is, amelyben a neofasiszták szerint a gazdasági csoport

képviselőinek is helyet kellett volna foglalniuk. Az utolsó tervezet a közvetlen polgármester-választás. Annak ellenére, hogy a neofasiszták azokban az években nem tudták elfogadtatni törvényjavaslataikat, magukra vonták az olasz Szocialista Párt vezetőjének, Bettino Craxinak a figyelmét.

A szocialistapárti főtitkár 1983 augusztusában, első kormányalakításának pillanatában bevonta a tanácskozási fordulóba a *Movimento Sociale Italiano* felelőseit is. Habár a *Movimento Sociale Italiano* képtelen volt új politikai irányvonalat ajánlani, sikerült neki egy új, előnyös kapcsolatot kialakítani a Szocialista Párttal. A Szocialista Pártban és Craxi személyében a neofasiszták nagyra becsülték a hazafias érzést, a kommunista-ellenességet. Éppen a szocialista főtitkár eltökéltsége, elszántsága és büszkesége az, amely rossz viszonyba sodorja Olaszországot az Egyesült Államokkal a Sigonellai éjszakán; amelyhez valószínűleg Forattini nagyon híres satirikus rajzai is hozzájárultak, amelyek karizmatikusabbá alakítása érdekében fasiszta egyenruhában ábrázolták a szocialista pártvezetőt.

Az 1990-es évek elérkeztevel teljesen átalakult az olasz politikai színtér. A Berlini fal leomlása, a közéleti korrupciók (az úgynevezett csúszópénz-botrány, a *Tangentopoli*) felülvizsgálatai a legfőbb olasz politikai pártok eltűnéséhez vezettek. Ebben az új légkörben megvizsgáltuk a *Movimento Sociale Italiano*-n belüli különböző reakciókat, azokat a próbálkozásokat, amelyek Almirante halálakor megosztották a pártot, mely az emlékek és aközött volt, hogy a helyzet magaslatán kell állniuk a Pino Rauti és Gianfranco Fini közötti párharcban.

A kezdeti ingadozás után az 1990-es évek elején egy választási sikerekben gazdag időszak következik, amely teljes politikai-ideológiai átalakítást igényel. A rizikó viszont az, hogy az MSI végérvényesen eltűnik. Az olyan személyiségek, mint Giuseppe Tatarella, az által támogatott Gianfranco Fini és Domenico Fisichella a *Movimento Sociale Italiano* feloszlásáról döntenek. Az új politikai párt neve *Alleanza Nazionale* (*Nemzeti Szövetség*) lesz. Elemzéseink megmutatják a dolgozatban az éles különbségeket a régi és az új párt között, az érdekvédelemtől a liberalizmusig, illetve az új pártnak a fasiszmustól való határozott távolságtartását, sőt eltávolodását.

S végül pedig: tanulmányunk tehát a jobboldal háború utáni új, radikális mozgalmairól, azok programjairól egyesüléseiről és szétválásairól szól. Megállapítottuk, hogy ezek a mozgalmak és pártok mennyire veszélyesek. De ezek jelenléte az olasz politikai színtéren megmutatja és bizonyítja, hogy milyen kitűnő állapotban van az olasz demokrácia, miután politikai téren a múltban is felülmúlt és leküzdött veszélyes fasiszta

mozgalmakat és erőket. Mindig is a demokrácia győzött, még akkor is, amikor úgy tűnt, az erőszak felülkerekedik. Még az államcsínyek is túl egyszerű, hagyományos kikapuk voltak az olasz demokrácia számára.

III. A kutatáshoz tartozó könyvek és tanulmányok

Könyvek:

Il Presidenzialismo: Alternativa o fallimento? Un'analisi comparativa, Szeged, JATE Press, 1997. 108 old.

Simone Meriggi: *Partiti e Movimenti politici italiani. La storia e le ideologie dei partiti della II. Repubblica*, Szeged, Generalia, 2005. (megjelenés alatt)

Tanulmányok:

Alcuni cenni sul Tradizionalismo italiano, In L'Ape, Szeged, JGYTF Olasz Nyelv és Irodalom tanszék évkönyve, 1. szám, 2004. 128-136. old.

Dalla cultura di destra alla cultura comunitaria, In L'Ape, Szeged, JGYTF Olasz Nyelv és Irodalom tanszék évkönyve, 2. szám, 2005. 10-17. old.

La riorganizzazione neofascista dal dopoguerra alla nascita del Movimento Sociale Italiano, In *Mediterrán Tanulmányok, Études sur la région méditerranéenne*, n.XV, Université de Szeged, Département d'Histoire Moderne et d'Études Méditerranéennes. Szeged, 2005. 67-81. old.

Alleanza Nazionale: tra postfascismo e crisi identitaria, In *Mediterrán Tanulmányok, Études sur la région méditerranéenne*, n.XVI, Université de Szeged, Département d'Histoire Moderne et d'Études Méditerranéennes. Szeged, 2006. (megjelenés alatt)

La destra e il sessantotto in Italia, In L'Ape, Szeged, JGYTF Olasz Nyelv és Irodalom tanszék évkönyve, 3. szám, 2006. (megjelenés alatt)